ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА ТА БЕЗПЕКА 18.04.2023 | Лукас Гассебраук

Курс на північ / північний схід

Вступ Фінляндії та Швеції до НАТО докорінно змінює безпекову ситуацію в районі Балтійського моря. Передовсім виграють країни Балтії.

60 годин – це число є сумнозвісним у країнах Балтії. 2016 року американський аналітичний центр RAND Corporation у своєму дослідженні дійшов висновку, що в разі конвенційної війни Росія спроможна взяти під контроль столиці Естонії, Латвії та Литви в межах цього проміжку часу. Збройні сили трьох країн – членів ЄС та НАТО навряд чи зможуть протистояти російському натиску. Відтоді західним військовим штабам не йде з думки побоювання, що Владімір Путін може використати швидке просування в регіоні для випробовування рішучості Альянсу та підриву довіри до колективної оборони, закріпленої в Статті 5 Північноатлантичного договору.

Навіть попри те, що достовірність цих розрахунків є непевною з огляду на катастрофічне становище російської армії після початку її вторгнення до України 24 лютого 2022 року, немає сумнівів, що Естонія, Латвія та Литва являють собою стратегічну ахіллесову п'яту Трансатлантичного альянсу. Три балтійські країни затиснені між Білоруссю на південному сході та російським ексклавом Калінінградом на заході. З рештою країн Альянсу вони сполучені лише тонким Сувалкським коридором на польсько-литовському кордоні. В разі конфлікту ворожі війська зможуть швидко його захопити та відрізати країни Балтії від союзників. Тоді НАТО постане перед вибором: або прийняти захоплення як нову реальність і тим самим позбавити себе будь-якої довіри, або спробувати відвоювати коридор, наражаючись на ризик повномасштабної війни з Росією та постійну небезпеку ядерної ескалації.

Естонія, Латвія та Литва являють собою стратегічну ахіллесову п'яту НАТО

Втім, вступ до НАТО Фінляндії та Швеції може докорінно змінити цей воєнний розрахунок. Розширення Альянсу на північ є справді поворотним моментом у геополітиці, оскільки значно полегшує оборону країн Балтії. Тож не дивно, що Таллінн, Рига та Вільнюс тішилися, коли дві північні країни

вирішили подати заявки на вступ до Альянсу в травні 2022 року. Прем'єр-міністр Естонії Кая Каллас прокоментувала це рішення в Твіттері 15 травня минулого року так: «Неможливо переоцінити важливість цих кроків для нашої сім'ї НАТО та для безпеки Скандинавсько-Балтійського регіону. З нетерпінням чекаю на той день, коли ми зможемо сказати, що #МиВНАТО разом з Фінляндією та Швецією». За день після заяви Каллас її колега з Латвії Артурс Кріш'яніс Каріньш та її колега з Литви Інґріда Шимоніте виступили зі спільною заявою, в якій вони дуже тепло вітали рішення Фінляндії та Швеції. Важливо зазначити, що три балтійські республіки чи не першими серед держав-членів офіційно ратифікували вступ. Зокрема для Литви успішне завершення подвійного вступу до липня 2023 року стало важливою зовнішньополітичною ціллю: ця країна прийматиме наступний саміт глав держав і урядів НАТО.

І Фінляндія, і Швеція, вступаючи до НАТО, здійснили «коперніканський переворот» у своїй зовнішній та безпековій політиці. Для обох країн це стало відходом від багаторічної традиції військового неприєднання. Втім, і до того ні в Гельсинки, ні в Стокгольмі ніхто не тішив себе ілюзіями, що для надійного військового стримування Росії більше не потрібна постійна бойова готовність збройних сил. На тлі агресивної війни Росії проти України рішення урядів обох країн щодо вступу до НАТО було насамперед про те, щоби створити додаткові гарантії, не обмежені їхніми власними можливостями.

Для НАТО, своєю чергою, Фінляндія та Швеція є цінним політичним і військовим здобутком. Обидві країни мають сучасні, добре оснащені збройні сили та стабільні демократичні інститути. Враховуючи те, що впродовж багатьох років новими членами Альянсу ставали країни, яким бракувало військової міці, це досить важливий аспект. Швеція нині витрачає на оборону близько 1,3 відсотка свого ВВП (приблизно $8,4 млрд). Хоча країна досі значно відстає від цільового показника в два відсотки, уряд оголосив про свій намір досягти його до 2028 року. Особливо сильні позиції Стокгольм має в сфері військово-морських сил та протиповітряної

оборони. 1-а постійна військово-морська група НАТО, яка є відповідальною, поміж іншим, за оборону Балтійського моря, отримає особливу користь від п'яти підводних човнів шведського флоту.

Балтійське море фактично стане внутрішнім морем Альянсу

Оборонний бюджет Фінляндії вже дорівнює двом відсоткам ВВП країни (приблизно $6 млрд). Незважаючи на це, Міністерство фінансів планує на період з 2023 до 2026 року подальше збільшення на загальну суму $2,2 млрд. У лютому 2022 року було підписано угоду з урядом США про купівлю 64 найсучасніших винищувачів F-35, якими слід замінити старі F/A-18 військово-повітряних сил Фінляндії впродовж найближчих 10-15 років. Ця угода на суму близько 8,4 млрд євро є найбільшим проєктом військових закупівель в історії Фінляндії. Завдяки тому, що в країні зберігається обов'язкова військова служба та наявна особлива система резерву, фінська армія здатна в разі війни за короткий час збільшитися до 800-900 тис. чоловіків і жінок – величезна кількість за європейськими мірками.

Наскільки далекосяжними будуть зміни в військово-стратегічній тектоніці Північно-Східної Європи, пов'язані зі вступом Фінляндії та Швеції до НАТО, показує навіть побіжний погляд на карту. Балтійське море фактично стане внутрішнім морем Альянсу. Оборона Естонії, Латвії та Литви завдяки цьому значно спроститься, оскільки Фінляндія та Швеція в майбутньому передовсім відповідатимуть за (спільну) оборону країн Балтії. Повітряний простір Естонії також зможе контролювати і захищати Фінляндія. Столиці, Таллінн та Гельсинки, розташовані на відстані трохи більше 80 км одна від одної – для сучасної артилерії та систем ППО така відстань не є проблемою. До того ж розширення на північ забезпечує необхідну стратегічну глибину для відвоювання територій у разі окупації. Дві північні країни заповнюють собою досі наявну прогалину – «сліпу зону» – в оборонному плануванні НАТО для східної частини Альянсу. Загалом здатність Альянсу швидко перекинути війська до Північно-Східної Європи значно посилюється. Постачання може відбуватися повітряними та морськими шляхами через Швецію, що значно швидше й надійніше, ніж донедавна. Шведський острів Готланд також дає можливість

контролювати повітряний простір та активність у Балтійському морі.

Загалом можна стверджувати, що результат агресивної експансіоністської політики Владіміра Путіна виявився протилежним тому, на який він розраховував

В найкращому разі такий стан речей сам собою в майбутньому стримуватиме Росію від провокацій у регіоні. Але так чи інакше Москва через зміни в районі Балтійського моря опиняється в оборонній позиції. По-перше, вступ Швеції до НАТО позбавляє Кремль можливості прикрити захоплення земель організованим нашвидкуруч «державним переворотом» та (тимчасовою) окупацією острова Готланд. По-друге, російський ексклав Калінінград стає для Росії ще більшою больовою точкою. І по-третє, внаслідок вступу Фінляндії до НАТО Санкт-Петербург знову перебуватиме в фокусі військового планування. Звісно, НАТО не вдасться до прямого нападу на місто в жодному з можливих сценаріїв конфлікту. Проте, залежно від рівня ескалації, можна уявити собі принаймні блокування Фінської затоки для контролю суден, що прибувають.

Загалом можна стверджувати, що результат агресивної експансіоністської політики Владіміра Путіна виявився протилежним тому, на який він розраховував. Вступ Фінляндії створює новий кордон між Росією та Трансатлантичним оборонним альянсом завдовжки 1300 км. Тобто наявний донедавна кордон одним махом подовшав більш ніж удвічі. На тлі різкого погіршення безпекової ситуації навіть ті країни, що десятиліттями дотримувалися традиції неприєднання, тепер роблять ставку на членство в НАТО. Військовий нейтралітет утратив будь-яку цінність для забезпечення стабільних відносин із Москвою. Він більше не є стратегічним страхуванням життя. Як наслідок, військовий баланс сил (далі) зміщується на користь НАТО. Це спрощує оборону регіону загалом. Найбільше виграють від цих змін три балтійські країни: Естонія, Латвія й Литва.

Військовий нейтралітет утратив будь-яку цінність для забезпечення стабільних відносин із Москвою

Це свідчить про те, що Північно-Східна Європа вже деякий час переживає своєрідний «злам епох», у той час як німецький уряд продовжує блукати власними бюрократичними джунглями. Скандинавська версія зламу епох передбачає не лише розширення НАТО на північ, а й відкритість

Данії до співпраці в межах Спільної політики безпеки та оборони ЄС. У Копенгагені, Стокгольмі та передовсім Гельсинки вимальовуються перші контури нового безпекового порядку в Європі – саме там, де з підписанням Заключного акту НБСЄ 1975 року було встановлено віху на шляху до бачення спільної та неподільної архітектури миру й безпеки для континенту. Проте внаслідок трагічного повороту історії в осяжному майбутньому безпеку в Європі знову доведеться організовувати проти агресивної, ревізіоністської та неоімперської Росії. Через війну в Україні Європа знову опинилася перед загрозою розпаду на два блоки: Фінляндія й Швеція, а також Республіка Молдова та Грузія з їхнім прагненням до більшої інтеграції в західні (альянсові) структури – з одного боку, а з іншого – Білорусь, котра якщо не з початком війни, то з нещодавнім оголошенням про розміщення російської тактичної ядерної зброї остаточно перетворилася на васала Росії, принаймні на офіційному рівні.

Колишній нейтральний європейський простір тане, а разом з ним – можливості для переговорів та медіації. Тенденція до (ре)поляризації Європи викликає неабияке занепокоєння щодо стабільності континенту, щонайменше в історичній перспективі. Хоча вступ Фінляндії та Швеції до НАТО можна вважати точковою перемогою ліберальної моделі в боротьбі західних демократій з їхніми авторитарними опонентами за наріжні камені майбутнього міжнародного порядку, повне сходження Європи зі шляху нейтралітету, безперечно, стало б тривожним сигналом для старого континенту.

Переклад з німецької Дар'ї Прусак

Лукас Гассебраук

Лукас Гассебраук (Lukas Hassebrauck) – уповноважений з питань безпеки та оборони в бундестазі Німеччини.